

ՔՈՉԱՐՅԱՆ ԳՈՀԱՐ

Մարտունու թիվ 2 հիմնական դպրոցի
աշխարհագրության ուսուցչուհի,
բնագիտության մեթոդավորման նախագահ
էլփոստ՝ gohar.kocharyan@mail.ru

Այսօր շատ կարևոր է դպրոցահասակ երեխաների բնապահպանական դաստիարակությունը, սիրո և հոգածության ներարկումը Երկիր մոլորակի, սեփական հայրենիքի բնաշխարհի, շրջակա և աշխարհագրական միջավայրի նկատմամբ: Աշակերտը պետք է հասկանա, որ Երկիր մոլորակը մեր տունն է, և բնապահպանական տեղական խնդիրները, ի վերջո, վերածվում են համամոլորակային հիմնախնդիրների և սպառնում ամբողջ մոլորակի հավասարակշիռ զարգացմանը: Ինչպես ասում են, «Մտածել համամոլորակային՝ գործել տեղային» սկզբունքով է անհրաժեշտ առաջնորդվել: Աշակերտները պետք է հստակ գիտակցեն, որ մարդը գոյատևում և ապահովում է հասարակական առաջընթացը՝ օգտվելով շրջակա բնությունից, օգտագործելով նրա ռեսուրսները: Դրա շնորհիվ հասարակության և շրջակա բնության միջև մշտական նյութափոխանակություն է կատարվում: Մարդը մշտապես բնությունից ինչ-որ բան վերցնում և ինչ-որ բան տալիս է:

Նախկինում, երբ աշխարհի բնակչությունը շատ չէր և տեխնիկան ու արտադրությունն էլ այսքան զարգացած չէին, մարդիկ վերցնում էին բնությունից, ինչ կարող էին՝ չմտածելով հետևանքների մասին: Սա բնական միջավայրին էական վնաս չէր հասցնում: Բնությունն ինքնամաքման և ինքնավերականգնման միջոցով պահպանում էր իր որակը:

Այժմ վիճակն ամբողջովին այլ է: Մարդու միջամտությունը բնական միջավայրին այնպիսի ծավալներ է ընդունել, որ նրա բնական հավասարակշռությունը խախտվել է:

Վերջին 30 տարվա ընթացքում բնությունից կորզվել և օգտագործվել է այնքան նյութ, որքան նախորդ հինգ հազար տարվա ընթացքում:

Երկրի բնական հարստությունները գնալով կրճատվում են, իսկ կրճատման տեմպերը ավելի ու ավելի արագանում: Մարդու ազդեցության հետևանքով տեղի է ունենում միջավայրի աստիճանական վատթարացում՝ դեգրադացիա: Մեր մոլորակի փրկությունն սկսվում է անմիջապես մեր շրջակա միջավայրից և մեր բնակավայրից, մեր հայրենի բնությունից: Ուրեմն ճանաչենք, սիրենք ու պահպանենք «մեծ աշխարհի մեր անկյունը»:

Քանալի բառեր՝ Էկոլոգիական ճգնաժամ, կադաստր, բնօգտագործում, բնապահպանություն, մոնիթորինգ, հատուկ պահպանվող տարածք, արգելոց, արգելավայր, ազգային պարկ, բնության հուշարձան (երկրաբանական, ջրաբանական, կենսաբանական):

Բնօգտագործում և բնապահպանություն: Ի սկզբանե մարդն օգտվել է իրեն շրջապատող բնությունից, օգտագործել է բնության ուժերն ու բարիքները: Բնօգտագործումը բնական ռեսուրսների ու պայմանների օգտագործումն է մարդու կողմից¹, որը կարող է լինել ոչ ռացիոնալ, եթե բնական ռեսուրսը և դրա օգտակար հատկությունները օգտագործվում են ոչ լրիվ չափով և էական վնաս է հասցվում միջավայրին, խախտվում է երկրահամակարգի բնական հավասարակշռությունը, և ռացիոնալ, երբ բնական ռեսուրսը և դրա օգտակար հատկությունները օգտագործվում են գրեթե անմնացորդ ու նվազագույն վնաս է հասցվում բնական միջավայրին:

Ներկայումս բնօգտագործումը, այսինքն՝ մարդու միջամտությունը բնության վրա, վիթխարի չափերի է հասել, որի հետևանքով շատ տարածաշրջաններ հայտնվել են էկոլոգիական ճգնաժամի մեջ:

Էկոլոգիական ճգնաժամ է կոչվում միջավայրի այն վիճակը, երբ խախտվում են նյութի բնական շրջապտույտը, համակարգի կապերը, միջավայրը սկսում է քայքայվել, դեգրադացիայի ենթարկվել, երբ նախկին բնական լանդշաֆտներն իրենց տեղը զիջում են ավելի ցածր արդյունավետություն ունեցող լանդշաֆտներին²:

Էկոլոգիական ճգնաժամը կանխել կամ վերացնել կարելի է բնապահպանության միջոցով:

¹ Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 12:

² Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 14:

Բնապահպանությունը միջոցառումների մի համակարգ է, որն ապահովում է բնական միջավայրի էկոլոգիական հավասարակշռությունը. բնական ռեսուրսների պահպանումը և վերականգնումը³:

Բնական պայմանները և ռեսուրսները ճիշտ օգտագործելու համար դրանք պետք է բազմակողմանիորեն ուսումանսիրել և գնահատել, այսինքն՝ կազմել դրանց կադաստր:

Կադաստր է կոչվում բնական օբյեկտների կամ երևույթների համակարգված ցուցակը, որն ընդգրկում է դրանց նկարագրությունը, բնական ու որակական բնութագիրը⁴:

Բնական ռեսուրսների գնահատման հիմնական տեսակներն են՝ տնտեսական, սոցիալական, էկոլոգիական:

Երբ 20-րդ դարում ակնհայտ դարձավ բնական միջավայրի մարդածին փոփոխությունների ու դեգրադացիայի վտանգը, մարդիկ սկսեցին այդ փոփոխությունների հատուկ դիտարկումներ կազմակերպել: Հատուկ դիտարկումների միջոցով տվյալներ են հավաքվում բնական միջավայրի վիճակի, դրանում ընթացող մարդածին փոփոխությունների, բոլոր տեսակի աղտոտիչների, դրանց քանակի ու որակի մասին: Ամեն մի երկրի ներսում կատարված դիտարկումների տվյալները հավաքվում են հատուկ գիտական կենտրոնում, գիտական վերլուծության են ենթարկվում և հիմք են ծառայում բնական միջավայրի վիճակը գնահատելու, վերահսկելու, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև փոփոխությունները կառավարելու և աղետներն ու արտակարգ վտանգները կանխելու համար: Դա կոչվում է բնական միջավայրի մոնիթորինգ:

Բնական միջավայրի մոնիթորինգը մի համակարգ է, որի գլխավոր խնդիրը բնական միջավայրի վիճակի և դրա մարդածին փոփոխությունների դիտարկումը, գնահատումն ու վերահսկումն է՝ ռացիոնալ բնօգտագործում և բնապահպանություն ապահովելու նպատակով⁵:

Տարբերում են մոնիթորինգի 3 մակարդակ՝ լոկալ (տեղական), ռեգիոնալ (տարածաշրջանային), գլոբալ (համամոլորակային):

Նոր համաշխարհային բնապահպանական ռազմավարությունը: Քսաներորդ դարի երկրորդ կեսից մարդկությունը սկսեց գիտակցել էկոլոգիա-

³ Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 15:

⁴ Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 20:

⁵ Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 110:

կան ճգնաժամի աճող վտանգը: Առաջացավ այն կանխելուն ուղղված ջանքերը միավորելու անհրաժեշտություն: Անհրաժեշտ էր բնապահպանական համաշխարհային միասնական ռազմավարություն մշակել: Այդպիսի ռազմավարություն մշակելու աշխատանքներն ստանձնեցին Բնության և բնական ռեսուրսների պահպանության միջազգային միությունը (ԲՊՄՄ), ՅՈՒՆԵՊ-ը և Բնական ռեսուրսների օգտագործման միությունը (ԲՌՕՄ):

Այդ կազմակերպությունների մշակած առաջարկությունների հիման վրա ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեան 1982թ. ընդունեց «Բնության պահպանության համաշխարհային խարտիան»:

1992թ. ամռանը Ռիո դե Ժանեյրոյում կայացավ բարձր մակարդակի միջազգային կոնֆերանս՝ նվիրված մեր մոլորակի բնության պահպանության համաշխարհային ռազմավարությանը: Կոնֆերանսին մասնկացում էին 179 պետությունների պատվիրակություններ: Կոնֆերանսն ընդունեց «Օրակարգ 21-րդ դարի համար» մի ծավալուն փաստաթուղթ, որը ամբողջ մարդկության համար բնապահպանական մի վիթխարի ծրագիր էր: Այնտեղ տրված են բնապահպանական քաղաքականության գլխավոր ուղղությունները և նոր համաշխարհային ռազմավարությունն այդ բնագավառում:

Բնապահպանական ռազմավարության գլխավոր ելակետային դրույթներն են.

Մեր մոլորակը և դրա հարստությունները պարտավոր են պահպանել աշխարհի բոլոր պետությունները, բնակչության բոլոր խավերը և անհատ անձիք:

Բնական միջավայրի պահպանությունը և հասարակության սոցիալ-տնտեսական զարգացումը չեն կարող դիտարկվել որպես իրարից անկախ բնագավառներ:

Միջազգային համագործակցությունը պետք է ուղղված լինի երկու նպատակի, այն է՝ ա) աշխարհի բոլոր ժողովուրդների համար շրջակա միջավայրի բարձր որակի ապահովում, բ) առողջ և էկոլոգիապես հավասարակշռված տնտեսության ապահովում⁶:

Բնապահպանական նոր ռազմավարության հիմքում դրվում է նոր մոտեցում՝ «տնտեսական աճից դեպի կայուն զարգացում» կարգախոսը: Կայուն զարգացման ամենագլխավոր նպատակները և հիմնական պահանջներն են աղքատության վերացումը, սպառման և արտադրության մոդելների

⁶ Աշխարհագրություն. Բնօգտագործում և բնապահպանություն, էջ 121:

փոփոխումը, բնական ռեսուրսների պահպանությունն ու ռացիոնալ օգտագործումն ի շահ սոցիալ-տնտեսական զարգացման:

«Օրակարգ 21-րդ դարի համար» ծրագրի առանձին բաժիններում բացահայտում են ամենից ավելի հրատապ հիմնախնդիրները: Դրանցից են համարվում մթնոլորտի պահպանությունը, հողային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումը, պայքարը անտառների ոչնչացման, անապատացման ու երաշտների դեմ, լեռնային շրջանների զարգացումը, կենսաբանական բազմազանության պահպանումը, երկրագնդի քաղցրահամ ջրային ռեսուրսների և համաշխարհային օվկիանոսի պահպանումն ու ռացիոնալ օգտագործումը, թունաքիմիկատների օգտագործման անվտանգության ապահովումը, ռադիոակտիվ և մյուս վնասակար թափոնների հեռացումն ու վնասազերծումը:

Միջազգային համագործակցությունը բնօգտագործման և բնապահպանության բնագավառում: Ռացիոնալ բնօգտագործման և բնապահպանության հիմնախնդիրները ընդգրկում են ամբողջ Երկիր մոլորակը և գնալով ավելի են սրվում: Դրան զուգընթաց մեծանում է միջազգային համագործակցության կարևորությունը: Տարբեր երկրների ու ժողովուրդների ջանքերի միավորումը հանուն Երկիր մոլորակի՝ մարդկության ընդհանուր տան փրկության դառնում է անհրաժեշտություն:

Ներկայումս ձևավորվել է միջազգային համագործակցության երկու ձև՝

- մասնակցություն միջպետական երկկողմանի և բազմակողմանի պայմաններին,
- մասնակցություն միջազգային բնապահպանական կազմակերպությունների ծրագրերին:

Ներկայումս հաշվվում է բնապահպանական ավելի քան 300 կազմակերպություն: Դրանց շարքում առանձնահատուկ տեղ է գրավում ՄԱԿ-ը: ՄԱԿ-ի հատուկ մասնագիտացված բնապահպանական կազմակերպություն է ՅՈՒՆԵՊ-ը, որի գործունեության գլխավոր ուղղություններից մեկը բնական միջավայրի համամոլորակային մոնիթորինգն է: ՄԱԿ-ին առընթեր գործող մի այլ կազմակերպություն է ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, որը լայն աշխատանք է տանում բնապահպանական կրթության ու գիտելիքների տարածման բնագավառում:

Կան մի շարք հեղինակավոր բնապահպանական կազմակերպություններ, որոնք ստեղծվել են ՄԱԿ-ի շրջանակներից դուրս, բայց սերտորեն կապված են նրա հետ: Դրանցից են.

ՄԱԳԱՏԷ- ն՝ ատոմային էներգիայի միջազգային կազմակերպությունը, որը զբաղվում է բնական միջավայրի ու բնակչության ճառագայթային անվտանգության ապահովման հարցերով:

Բնության և բնական ռեսուրսների պահպանության միջազգային Միությունը (ԲՊՄՄ), որի գլխավոր ուղղությունը կենդանի բնությունն է: Այն գլխավորում է միջազգային Կարմիր և Կանաչ գրքերի կազմման և հրատարակման աշխատանքները:

Վայրի բնության պահպանության համաշխարհային ֆոնդը:

Միջազգային աշխարհագրական միությունը (ՄԱՄ), որի անդամ է նաև Հայաստանի Հանրապետությունը 1994 թվականից: ՄԱՄ-ը բնօգտագործման և բնապահպանության ոլորտում իր գործունեության առանցքային հարցը համարում է աշխարհագրական թաղանթի համամոլորակային փոփոխությունների, ինչպես նաև տարբեր երկրներում ու տարածաշրջաններում «մարդ - բնություն» փոփոխությունների ուսումնասիրումն ու կարգավորումը, միջազգային աշխարհագրական հանրության ջանքերի միավորումը հանուն բնական միջավայրի անաղարտության պահպանման:

Բնօգտագործման և բնապահպանության հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում: Պարզ է, որ հասարակություն-բնություն հարաբերություններն ըստ պետությունների ու տարածաշրջանների էապես տարբերվում են, քանի որ տարբեր են բնական միջավայրի վրա ներգործող ուղղությունները, ծավալները և մակարդակները, տարբեր են բնական պայմաններն ու ռեսուրսները, տարբեր են դրանց փոխազդեցության արդյունքները՝ բնապահպանական տարածքային հիմնախնդիրները:

Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանության և բնօգտագործման տեսակետից թվարկենք աշխարհագրական միջավայրի բնական բաղադրիչների առանձնահատկությունները.

- մակերևույթի լեռնային բնույթը. լանջերի մեծ թեքությունները, բնական լանդշաֆտների վերընթաց գոտիականությունը և դրանց փոխազդեցության միակողմանի բնույթը (նյութի միգրացիան լանջն ի վար),
- միջլեռնային գոգավորությունների առկայությունը. օդի ջերմաստիճանի մեծ տատանումները, շրջադասությունը ձմռան ամիսներին, կլիմայի չորայնությունը և լեռնային քամիների մեծ հաճախականությունը ամռան ամիսներին,
- տարածքի բարձր սեյսմիկությունը,

- ջրասակավությունը, հողասակավությունը և անտառասակավությունը:

Հայաստանի Հանրապետության բնական միջավայրը բնութագրվում է ոչ կայուն էկոլոգիական հավասարակշռությամբ: Այդ հավասարակշռությունն այստեղ մարդածին գործոնների առկայությամբ ավելի հեշտությամբ է խախտվում, քան աշխարհի շրջանների մեծ մասում (բնակչության բարձր խտություն):

Այս ամենի պատճառով Հայաստանի Հանրապետության ներկայիս էկոլոգիական իրադրությունը բնութագրվում է որպես լարված և անկայուն: Հայաստանի Հանրապետության օդային ավազանի աղտոտման գլխավոր աղբյուրներն են արդյունաբերությունը և ավտոմոբիլային տրանսպորտը: Առավել աղտոտված են Հրազդանի, Արարատի, Արթիկի, Վանաձորի, Երևանի օդային ավազանները:

Հանրապետության առանց այն էլ աղքատ ջրային ռեսուրսներին մեծ վնաս է հասցնում արդյունաբերական և կենցաղային աղտոտումը: Դրա հետևանքով իրենց բնական որակը կորցնում և տնտեսական շրջանառությունից դուրս են մնում ավելի քան 1,5 մլրդ խմ ջրային ռեսուրսներ:

Մեր հանրապետության համար կենսական նշանակություն ունի հողային ռեսուրսների պահպանումն ու ռացիոնալ օգտագործման հիմնախնդիրը:

Առանձին էկոլոգիական հիմնախնդիր է անտառների պահպանությունն ու վերականգնումը: Անտառապատ է հանրապետության տարածքի ընդամենը 10%-ը: Մեր անտառները զբաղեցնում են գլխավորապես զառիթափ լանջերը և ունեն հողապաշտպան ու միջավայրաստեղծ նշանակություն, դասվում են առաջին խմբին: Անտառահատումը թույլատրվում է միայն անտառավերականգնման, սանիտարական և խնամքի նպատակով:

Հանրապետությունում սուր է դրված նաև բուսական ու կենդանի ռեսուրսների պահպանության և վերարտադրության հարցը:

Բնապահպանական հիմնախնդիրների շարքում բացառիկ է Մեծամորի ատոմակայանի անվտանգության ապահովման հիմնախնդիրը:

Հայաստանի Հանրապետության բնապահպանական հիմնախնդիրների շարքում բացառիկ կարևոր է Սևանա լճի պահպանության ու ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործման հիմնախնդիրը:

Հայաստանի Հանրապետության հատուկ պահպանվող տարածքները:

Կենսաբազմազանությունը, էկոհամակարգերի պաշտպանությունը ապահովելու համար պետությունները օրենսդրորեն բնության տարբեր տա-

րածքներում սահմանափակում կամ ընդհանրապես արգելում են որևէ տնտեսական գործունեության իրականացում: Այդպիսի տարածքները կոչվում են բնության հատուկ պահպանվող տարածքներ:

Այդպիսի տարածքների ստեղծման խնդիրներն են՝

- բնական չափանմուշների, էկոհամակարգի պահպանումն ու վերարտադրությունը,
- բնական հուշարձանների պահպանումը,
- կենսաբազմազանության պահպանումը,
- բնական երևույթների ուսումնասիրությունը,
- բնական միջավայրի վիճակի հսկողությունը,
- էկոլոգիական կրթությունը և դաստիարակությունը, ինչպես նաև օրենքով սահմանված դեպքերում ռեկրեացիան և ճանաչողական նպատակով բնական օբյեկտների օգտագործումը:

Բնության հատուկ պահպանվող տարածք կարող են լինել մակերեսային և ստորերկրյա ջրավազանները, ընդերքի, բուսական և կենդանական աշխարհի առանձնացված տեղամասերը, առանձին բնական օբյեկտները, որոնք հատուկ էկոլոգիական, գիտական, բուժական, մշակութային, գեղագիտական արժեք են ներկայացնում:

Հայաստանի Հանրապետությունում կա բնության հատուկ պահպանվող 4 տեսակ տարածք.

- պետական արգելոցներ,
- ազգային պարկեր,
- պետական արգելավայրեր,
- բնության հուշարձաններ:

Պետական արգելոցը գիտական, կրթական, պատմամշակութային արժեք ներկայացնող առանձնահատուկ բնապահպանական, գեղագիտական հատկանիշներով օժտված միջազգային և կամ հանրապետական նշանակություն ունեցող տարածք է, որտեղ բնական միջավայրի զարգացման գործընթացներն ընթանում են առանց մարդու անմիջական միջամտության: Արգելոցն ունի բնապահպանական, գիտահետազոտական հիմնարկի կարգավիճակ:

Հայաստանի Հանրապետությունում կա 3 արգելոց՝ Խոսրովի, Էրեբունու, Շիկահողի:

Ազգային պարկը բնապահպանական, գիտական, պատմամշակութային, գեղագիտական, ռեկրեացիոն արժեքներ ներկայացնող միջազգային

և կամ հանրապետական նշանակություն ունեցող տարածք է, որը բնական լանդշաֆտների ու մշակութային արժեքների զուգորդման շնորհիվ կարող է օգտագործվել գիտական, կրթական, ռեկրեացիոն, մշակութային և տնտեսական նպատակներով, և որի համար սահմանված է պահպանության հատուկ ռեժիմ:

Հայաստանի Հանրապետությունում կա 4 ազգային պարկ՝ «Սևան», «Դիլիջան», «Արփի լիճ» և «Արևիկ»:

Արգելավայրը սահմանված կարգով մշտապես կամ ժամանակավորապես առանձնացված այն տարածքներն են, որոնց սահմաններում ապահովվում են գիտական, պատմամշակութային, տնտեսական արժեք ներկայացնող բնական համալիրների և նրանց տարրերի, տեսակների պահպանությունն ու դրանց վերարտադրումը:

Հայաստանի Հանրապետությունում կա 26 արգելավայր:

Բնության հուշարձանները բացառիկ կամ յուրահատուկ, գիտական և պատմամշակութային հատուկ արժեք ներկայացնող բնական օբյեկտներ են:

Մեր հանրապետության բնության հուշարձանների ցանկում ընդգրկված են 230 բնության հուշարձան, որոնցից 109-ը՝ երկրաբանական են, 48-ը՝ ջրաերկրաբանական, 38-ը՝ ջրագրական, 16-ը՝ բնապատմական, 19-ը՝ կենսաբանական:

Դասի օրինակ:

Դասարանը՝ 9-րդ

Առարկան՝ Հայաստանի աշխարհագրություն

Թեման՝ «Սևանա լիճ»

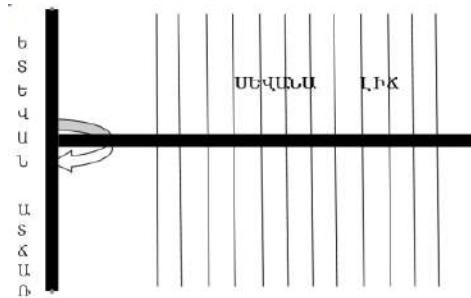
Այս թեման կարելի է քննարկել բնապահպանական տեսանկյունից «Ապագայի անիվ» մեթոդով: Ուսուցիչը համառոտ ձևով որոշակի տվյալներ է ներկայացնում Սևանա լճի մասին, այնուհետև բացատրում է մեթոդի էությունը:

Կենտրոնում գրվում է հիմնախնդիրը, վերևի հատվածում՝ հետևանքները, ներքևում՝ պատճառները: Արդյունքում աշակերտների միջոցով տրվում է հիմնախնդրի պատճառահետևանքային կապը:

Աշակերտները հերթով մոտենում են գրատախտակին և «հետևանք» բաժնում գրում, թե ինչ վիճակում է լիճը և նրա շրջակա միջավայրը.

- ճահճացած,
- ձկնաշխարհը վերանում է,
- աղտոտված է լիճը,
- ավելացել է կոշտ հոսքը,

- վնասված է բուսական աշխարհը,
- աղտոտված է ափամերձ տարածքը,
- լճի մակարդակը իջել է, լիճը «ծաղկել» է,
- լճի մակարդակը 3մ-ով բարձրացել է, արդյունքում ափամերձ շինություններն ու ծառերը մնացել են ջրի տակ և այլն:

Այնուհետև «պատճառներ» բաժնում գրում են յուրաքանչյուր հետևանքի պատճառը և մեկանբանում.

Մակարդակն իջել է, որովհետև ավելացրել են արտահոսքը Հրազդան գետով ...,

- որսը կարգավորված չէ,
- կենցաղային հոսքաջրերը, լճի մեջ թափվող գետերի մեջ լցված աղբը, հատկապես պլաստմասսայե տարրաները,
- էրոզիայի բազիսը խորացել է,
- գերարածեցումը, ուտելի բույսերի արմատախիլ անելը,
- հանգստացողների անտարբեր վերաբերմունքը,
- ոռոգումը,
- Որոտան-Արփա-Սևան ջրատար թունելը:

Ավելի տպավորիչ կլինի, եթե օգտագործվեն գունավոր կադրեր. Հետևանքները գրվեն մի գույնով, իսկ պատճառները՝ մեկ այլ: Ուսուցիչն ամբողջ դասի ընթացքում ուղղորդողի դերում է հանդես գալիս: Վերջում կարելի է աշակերտներին հանձնարարել տանը գրել առաջարկություններ Սևանա լճի վիճակը բարելավելու վերաբերյալ:

Այսպիսի դասերն աշակերտների մոտ

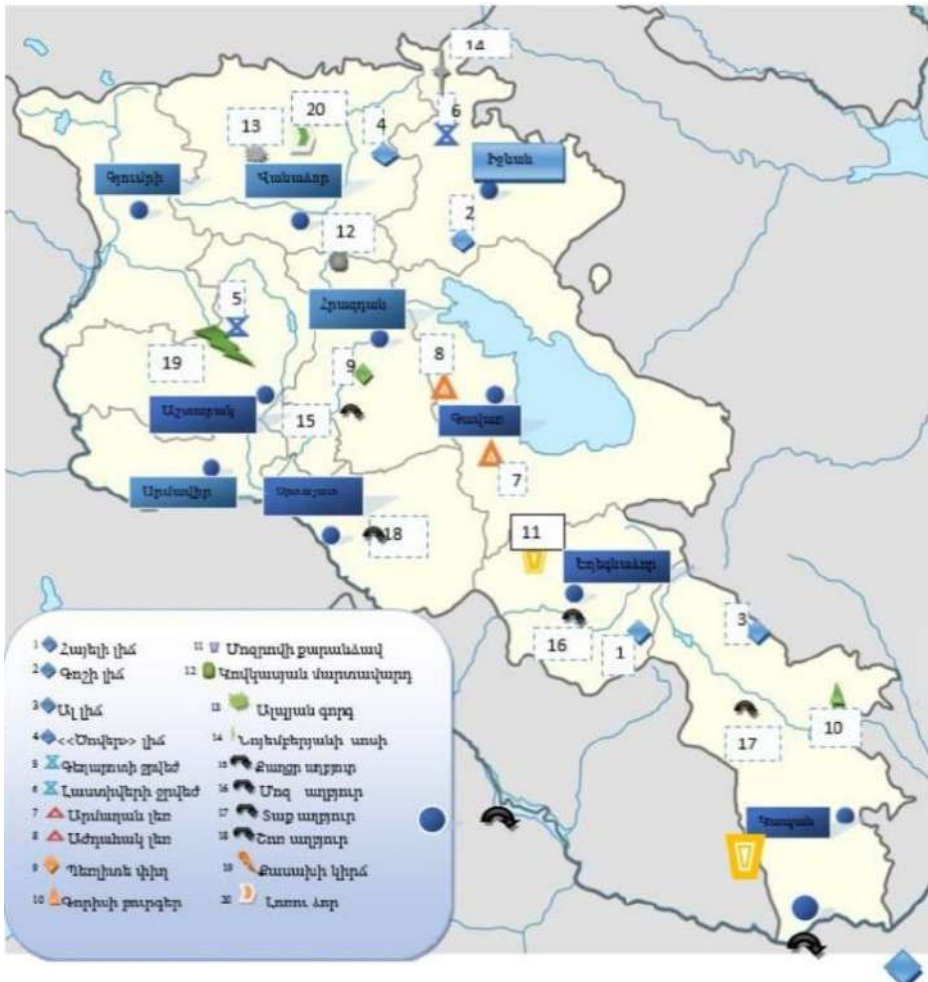
1. զարգացնում են ինքնուրույն մտածողությունը,
2. սովորեցնում են սիրել հայրենի բնությունը, հոգատար լինել շրջապատի նկատմամբ,
3. սովորեցնում են կարևորել բնության կողմից մեզ տրված արժեքները,

4.զարգացնում են բազմակողմանի ու բազմաբնույթ մտածողություն, վերլուծելու, քնարկելու, ունեցածը պահելու և պահպանելու ձգտում:

Համոզված ենք, որ գոնե դասին մասնակցող աշակերտներն իրենց ընտանիքի անդամներին և հարազատներին թույլ չեն տա աղբը թափել Սևանա լիճը սնող գետերի մեջ:

Սա աշակերտներին հնարավորություն կտա առաջնորդվել «մտածել տեղային, գործել համամոլորակային» սկզբունքով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆՈՒԹՅԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՔԱՐՏԵԶ

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Գասպարյան Ա., Մկրտչյան Ռ, Վալեսյան Լ., Աշխարհագրություն, 9-րդ դասարանի դասագիրք (բնօգտագործում և բնապահպանություն) Եր., «Լույս», 2006:
2. Հայաստանի կենսաբազմազանություն. առաջին ազգային զեկույց, Երևան, 1999:
3. Միացյալ ազերի կազմապերպություն, Հայաստանի մարդկային զարգացման 1996թ. զեկույցը, Երևան, 1996:
4. Даниелян К., Концепция устойчивого развития: теория и практика, Ереван, 1996г.
5. Китемович В., Планета и цивилизация в опасности, М., 1984г.
6. Набел Б., Наука об окружающей среде, М., Мир, 1993г.
7. Одум Ю., Экология, I и II том, М., Мир, 1986г.
8. Энциклопедический словарь, Москва, 1953г.

THE ISSUE OF ECOLOGY AND NATURE USE IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

KOCHARYAN GOHAR

Geography teacher at N2 Primary School, Martuni city, Armenia

e-mail: gohar.kocharyan@mail.ru

Today it is very important to educate students on the topic of ecology, teach them to love and care for the planet Earth, the nature of their homeland, and the geographical environment overall. From an early age, a student must understand that the planet Earth is our home; local environmental problems eventually turn into global problems, threatening the balanced development of the entire planet. As they say, we must act upon the "think global, act local" principle. Students need to be aware of the fact that human beings survive and ensure their social progress by taking advantage of the environment and using its resources. Due to this fact, a constant metabolism takes place between the society and the environment. Men always take something from nature and give something back to it.

In the past, when the world's population was small, and technology and production were not so developed, people took whatever they could take from nature without thinking about the consequences. It did not cause significant damage

to the natural environment. Nature maintained its quality through self-reparation and self-restoration.

Now the situation is completely different. Humans' intervention in the natural environment has taken on such volumes that the latter's natural balance has been disturbed. Within the past 30 years as many resources have been used and consumed from nature as in the previous 5000 years.

The natural resources of the planet Earth are decreasing while the rate of reduction is accelerating. As a result of human beings' impact, a gradual deterioration – degradation of environment takes place. The salvation of our planet begins directly from our environment. Therefore, let us be informed, love and preserve “our corner of the big world.”

Keywords: nature use, nature protection, monitoring, specially protected area, reserve, sanctuary, national park, natural monument (geological, hydrological and biological).

ПРОБЛЕМЫ ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И ЭКОЛОГИИ

КОЧАРЯН ГОАР

*Учительница географии основной
школы номер 2, г. Мартуни*

электронная почта: gohar.kocharyan@mail.ru

Сегодня очень важно воспитать у детей школьного возраста экологический подход, любовь и заботу к планете Земля, к родной природе, к географической среде. Ученик должен с малых лет понимать, что планета Земля – наш дом, и локальные экологические проблемы со временем превращаются в глобальные и угрожают сбалансированному развитию всей планеты. Как говорится, нужно руководствоваться принципом “Думай глобально, действуй локально”. Учащиеся должны четко понимать, что человек существует и обеспечивает общественный прогресс, используя окружающую природу, употребляя ее ресурсы. Вследствие чего между обществом и окружающей природой происходит постоянный метоболизм.

Человек постоянно что-то берет у природы и что-то отдает.

В прошлом, когда население земли было невелико, а технологии и производство не были столь развиты, люди брали у природы то, что могли, не задумываясь о последствиях. Это не наносило существенного ущерба окружающей

среде. Природа благодаря самоочищению и самовосстановлению сохраняла свое качество.

Сейчас ситуация совершенно другая. Вмешательство человека в естественную среду достигло таких масштабов, что ее естественный баланс нарушен. На протяжении последних 30-и лет из природы было извлечено и использовано столько же материала, сколько на протяжении предыдущих пяти тысяч лет. Естественные ресурсы Земли сокращаются, а темпы сокращения все больше и больше ускоряются. В результате влияния человека происходит постепенное ухудшение окружающей среды – деградация.

Спасение нашей планеты начинается непосредственно с окружающей среды, нашей среды обитания, нашей родной природы. Так давайте признавать, любить и беречь “наш уголок Большой земли”.

Ключевые слова: экологический кризис, кадастр, природопользование, экология, мониторинг, особо охраняемая зона, заповедник, заповедная зона, национальный парк, памятник природы (геологический, гидрологический, биологический).

Հոդվածը ներկայացվել է խմբագրական խորհուրդ 18.05.2022թ.:

Հոդվածը գրախոսվել է 16.06.2022թ.: